

Drie mythen

Op de drempel naar 2010 en bij het ingaan van het laatste jaar van het eerste decennium van de 21ste eeuw presenteer ik gaarne mijn opvattingen over drie mythen. Mythen die voortspuiten uit de drastische omwentelingen in ons wereldbestel en in de bestaande machtsstructuren sinds 1989. De eerste betreft de erosie van de Amerikaanse macht; de tweede het wegwijnend Europa; en de derde het verval van Nederland.

Neergang van de Verenigde Staten. De eerste mythe betreft de macht van de Verenigde Staten. Die zou pijlsnel eroderen omdat opkomende grote mogendheden, de bekende BRIC's (Brazilië, Rusland, India en China), op het punt staan die macht over te nemen of minstens een gelijkwaardige plaats op te eisen op het internationale toneel. Daarbij wordt China als de meest waarschijnlijke troonopvolger aangemerkt. Deze mythe wordt vooral door Aziatische politieke analisten gepropageerd, maar inmiddels ook gretig door West-Europese commentatoren overgenomen.

De Verenigde Staten zijn echter nog steeds de hegemonale macht bij uitstek. Misschien ook wel omdat er tijdig maatregelen worden genomen om te voorkomen dat een vroegtijdig gesignaleerde achterstand in een uiteindelijke onherstelbare neergang zal resulteren. Natuurlijk is de vraag gerechtvaardigd of de Amerikaanse ster aan het verbleken is, of de eeuw van Azië is aangebroken. Vaak worden Wereldbank, IMF, G20 en VN-Veiligheidsraad genoemd als bewijzen voor de achtergestelde positie van die opkomende mogendheden. Nu hebben deze landen zeker een punt als ze zeggen ook eens in de 'driver's seat' te willen zitten. En ook staat vast dat het Westen op velerlei terrein terdege met hen rekening zal moeten houden. Het gaat de BRIC's, economisch gezien, nu eenmaal voor de wind, met groeipercentages van 8% en meer. Maar hoezeer hun invloed ook zal toenemen, de Verenigde Staten blijven voorlopig de dominante speler op het internationale toneel, de nummer één in de wereldeconomie, met veruit het grootste BNP – 14,3 biljoen (triljoen) dollar, ofwel driemaal de omvang van nummer twee: Japan – en een inkomen per hoofd van de bevolking van 47.000 dollar. Militair stelt het Amerikaanse defensiebudget het land in staat

overal ter wereld in te grijpen en aanwezig te zijn. Met 700 miljard dollar geven de Verenigde Staten negen keer zo veel uit als het Verenigd Koninkrijk. Frankrijk volgt met 66 miljard, China met 58 miljard en Rusland met 36 miljard. Ook diplomatiek vervullen de Verenigde Staten nog steeds de onbetwiste hoofdrol. Washington houdt de druk op Iran gaande, zorgt dat de situatie in het Midden-Oosten niet te zeer uit de hand loopt, heeft veruit de grootste legermacht in Afghanistan en probeert alsnog enige orde en regelmaat te scheppen in het doolhof Irak.

Daarom geloof ik dat we ons niet te veel moeten laten beïnvloeden door de vraag wie eventueel de grootste grote mogendheid zal worden. Om de vele uitdagingen van de komende decennia effectief te lijf te gaan, zal eerder sprake moeten zijn van een gecoördineerd samenspel tussen de grote spelers, kortom, tussen de Verenigde Staten, Europa en de BRIC's.

Wegwijnend Europa? De tweede mythe is ook al pessimistisch getoonzet. Europa zou ernstig op zijn retour zijn. Die neergang zou nog worden versterkt door de afnemende belangstelling van de Verenigde Staten voor Europa. De Europese Unie bezit echter nog steeds voldoende aanzien en macht om een rol van belang te spelen. We zouden de EU een normatieve macht kunnen noemen, die vooral invloed uitoefent via diplomatieke, economische en handelspolitieke kanalen, en niet of in mindere mate *manu militari*. Kortom, *soft power* in de meest positieve zin van het woord.

De vraag is daarbij of het Verdrag van Lissabon wezenlijke veranderingen zal kunnen aanbrengen in de huidige status van de Unie. Wat voor mij de doorslag geeft, is dat hiermee de kans wordt geboden een *technische* samenwerkingsorganisatie om te vormen tot een *politieke* organisatie. Daarmee wil ik maar zeggen dat het niet louter de zoveelste aanpassing is van het oorspronkelijke Verdrag van Rome, maar een verdrag dat ons, in de woorden van Luuk van Middelaar, dwingt 'tegen heug en meug verantwoordelijkheid te nemen voor het continent'.

Voor de nabije toekomst liggen er genoeg andere uitdagingen op tafel. Nu het benoemingencircus achter de rug is, zullen we moeten afwachten hoe de lid-

staten willen omgaan met de nieuwe bevoegdheden van het Europees Parlement, de nieuwe besluitvormingsmechanismen – een mix van supranationaal en intergouvernementeel – en, als spannende uitdaging, de formulering van een buitenlands en veiligheidsbeleid.

Voorts zal de kwestie van verdere uitbreiding weer aan de orde komen. De vele kandidaten zullen graag willen doorpakken. Maar ik vrees dat ze nog lang zullen moeten wachten. Wel moet de EU open blijven staan voor nieuwe samenwerkingsverbanden.

Kortom, Europa heeft genoeg kaarten in handen om een geloofwaardige politieke speler op wereldniveau te blijven. Grote delen van de wereld kijken met bewondering en enige afgunst naar die combinatie van innovatieve juridische ordening, economische samenwerking en politieke terughoudendheid.

Verval van Nederland. De derde mythe betreft ons eigen vaderland. De positie van Nederland in de wereld kalfat aan alle kanten af, zo wil men ons doen geloven. In het Europese bestel zou ons land tot een randspeler zijn gereduceerd. Tot overmaat van ramp verkwanselen we ook nog eens ons erfgoed en tafelzilver, onze grote bedrijven, door deze te verkopen aan het buitenland.

Hoe we in deze situatie zijn beland, is een interessante vraag. Als ik naar een verklaring zoek, kom ik uit op twee gedachten. De *eerste* is dat wij de huidige malaise niet los kunnen zien van een bredere internationale onrust. Door de globalisering vervagen de grenzen en delen wij in de sentimenten van onzekerheid die alom voelbaar zijn. Nationale antwoorden op de grote internationale problemen zijn gedoemd te mislukken. Dus zullen we wel verder moeten in bredere internationale samenwerkingsverbanden. Dat geldt niet alleen voor de grote landen, maar ook voor een ‘middelgrote mogendheid in zakformaat’, zoals Joris Voorhoeve Nederland ooit in dit blad heeft genoemd.

De *tweede* gedachte is dat Nederland nog altijd moeite heeft zich met de nieuwe realiteit te verzoenen. Daarom is het van wezenlijk belang dat de Nederlandse democratie en de overheid laten zien vitaal en weerbaar te zijn.

Verder kan gewezen worden op een aantal *harde feiten* die de stelling onderbouwen dat Nederland een land is dat nog steeds meetelt in de wereld:

- * Nederland behoort tot de 16 grootste economieën ter wereld;
- * We nemen een zesde plaats in wanneer het gaat om internationale vredesmissies. Denk maar aan Irak, Afghanistan, maar ook aan Darfur, Cyprus, Kosovo, enz.;
- * We behoren tot de 15 landen met het grootste diplomatieke netwerk – een noodzaak voor een natie

die voor meer dan 60% afhankelijk is van buitenlandse handel;

- * We zijn een van de grootste donoren inzake ontwikkelingssamenwerking, zowel in absolute termen als per hoofd van de bevolking, en ook dat opent vele deuren. Bovendien behoren we in veel landen tot de grootste investeerders;
- * Kijk verder eens naar onze invloed op het gebied van energie. We mogen dan al onze productiebedrijven van de hand doen – hetgeen moet worden betreurd – maar daar staat tegenover dat we wel de ‘hand aan de knop’ houden van een deel van de electriciteits- en gasvoorziening in Europa door de uitbreiding van onze netwerken naar het buitenland (denk aan de recente aankopen van Gasunie en Tennet in Duitsland).

Aanpassing aan complexiteit. De nieuwe internationale orde wordt gekenmerkt door een toename aan nieuwe deelnemers, die proberen op velerlei terrein een zo groot mogelijke taartpunt te bemachtigen. Dat zal op wereldschaal kunnen leiden tot wisselende coalities en losse samenwerkingsverbanden. Maar het sluit een voortgezet samenwerkingsverband tussen Europa en Amerika allerminst uit.

Wél zal de samenwerking complexer worden door de toename aan internationale actoren. Naast staten en internationale organisaties zullen we in toenemende mate de invloed ondervinden van NGO's, multinationale ondernemingen en de media onder het motto ‘*think global, act local*’ bij het vormgeven van de internationale orde.

Ongetwijfeld zullen de Verenigde Staten iets minder dominant aanwezig zijn en zullen de BRIC's meer macht opeisen, hetgeen weer zal leiden tot herziening van de structuur van een aantal internationale organisaties. Maar aanpassen is iets anders dan de totale ‘make-over’ die de pessimisten ons voorhouden. De Verenigde Staten en Europa zullen nog lange tijd gezichtsbepalend blijven op het internationale toneel. Nederland zal zich sterk moeten maken om in die constellatie een gewaardeerde partner te blijven.

Dr Bernard R. Bot is oud-minister van Buitenlandse Zaken en voorzitter van het Algemeen Bestuur van Instituut Clingendael.